

LUOVAN TYÖN
TEKIJÄT
JA YRITTÄJÄT

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaostolle

Asia: HE 146/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2021

Luovan työn tekijät ja yrittäjät LYHTY kiittää mahdollisuudesta tulla asiassa kuulluksi.

Pääviestimme ovat seuraavat:

- **Työttömyysetuuden sovittelua koskevaa sääntelyä tulee korjata niin, ettei tekijänoikeusjärjestöjen tilittämiä tekijänoikeuskorvauksia enää huomioida työttömyyspäivärahaa soviteltaessa. Pyydämme eduskuntaa huomioimaan muutoksen mahdolliset vaikutukset vuoden 2021 talousarvioon.**
- **Koronan aiheuttamat menetykset kulttuurialan työntekijöiden toimeentuloon ovat merkittäviä. Niihin tarvitaan sekä nopeaa kriisiapua että pitemmän tähtäimen apua antava Creative Business Finland -ekosysteempipalvelujen verkosto ja rahoitusinstrumentti**
- **Suomen tulee varata vähintään 2 % elpymis- ja palautumistukivälineestä kulttuurialan elvytykseen, kuten Euroopan parlamentti esittää**
- **Yksityisen kopioinnin hyvityksen tulee olla 11 miljoonaa euroa vuoden 2021 talousarvioesityksen mukaisesti. Mikäli hyvitysjärjestelmän uudistaminen koronasta johtuen viivästyy, sama taso on pidettävä voimassa siihen asti, kunnes uusi järjestelmä on voimassa.**

Sivistys- ja tiedejaosto on pyytänyt meiltä lausuntoa koronakriisin vaikutuksista kulttuurialan työntekijöiden toimeentulomahdollisuuksiin ja tekijänoikeuskorvausten vaikutuksesta työttömyysturvaan.

Aluksi

Luovat alat ovat Suomelle tärkeitä sekä tiedon, kulttuurin, ilon ja elämysten tuottajina että merkittävänä työllistäjänä ja talouskasvun lähteenä. Kolmen ministeriön (TEM, STM ja OKM) asettama Luovat alat Suomen talouden ja työllisyyden vahvistajina -työryhmä kirjasi vuonna 2017 mietintönsä, että luovien alojen ”tuottama arvonlisäys sekä osuus työllisistä on suurempi kuin esimerkiksi elektroniikkateollisuuden, paperiteollisuuden tai kaivosteollisuuden.”

Vuoden 2014 kulttuurin satelliittitilinpidon mukaan luovat alat tuottivat 2,9 % BKT:n arvonlisäyksestä. Tämän päälle tulee vielä eri ryhmään tilastoitu pelialan BKT-osuus, joka on noin 0,4 prosenttiyksikköä. Kokonaisuutena luovien alojen BKT-vaikutus oli siis 3,3 %. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan vuonna 2018 kulttuuriammateissa toimi noin 135 000 henkilöä, joka on yli 5 % työllisen työvoiman määrästä.

Korona on tunnetusti aiheuttanut valtavaa haittaa kotimaiselle kulttuurialalle. Tilanteesta selviämiseksi tarvitaan sekä nopeaa kriisiapua että pitemmän tähtäimen elvytyspaketti, jolla luovat alat pääsevät taas jaloilleen. On myös varmistettava, että luoville aloille suunnatut erilaiset tuotantotuet, kansainvälistämistuet ja tuotantokannustimet, jotka ovat näille aloille erittäin tärkeitä pitkäjänteisiä tukimuotoja, pidetään voimassa. Niitä ei pidä missään tapauksessa heikentää tai poistaa.

Vaikutukset toimeentulomahdollisuuksiin

Keräsimme koronan vaikutuksista tietoa alan järjestöiltä. Koska kysymyksenasettelu koskee alan työntekijöitä, tarkastelemme vain freelancerien ja lomautettujen tulonmenetyksiä. Nämä ovat esimerkkejä eivätkä kattava kuvaus kaikkien luovien alojen ammattilaisten tilanteesta.

- Music Finlandin koostama tieto on, että musiikkialan tulonmenetykset ovat yli 230 miljoonaa euroa kotimaan markkinoilla ja musiikkiviennissä vähintään 20 miljoonaa, jo saadut koronatuotet huomioituna.

Tästä kohdistuu musiikin esittäjiin noin 70 miljoonan euron tulonmenetykset keikkojen ja konserttien perumisesta sekä noin 1,5 miljoonaa Gramex-korvauksina, ja musiikin tekijöihin noin 7,5 miljoonaa euroa Teosto-korvauksina.

- Suomen Näyttelijäliiton mukaan kevään ja kesän peruista esityksistä johtuvat freelanceiden menetetyt tulot olivat noin 10 miljoonaa euroa ja lomautusten aiheuttamat menetykset noin 1,5 miljoonaa euroa. Loppuvuoden osalta alustava arvio on minimissään 15 miljoonaa euroa. Yhteensä näyttelijöille aiheutuvat menetykset ovat siis 26,5 miljoonaa euroa.
- Suomen Taiteilijaseura on julkistanut arvion, että kuvataiteilijat ovat tähän mennessä menettäneet 14,5 miljoonaa euroa ja vuoden loppuun mennessä heidän menetyksensä nousevat yhteensä 23,7 miljoonaan euroon.
- Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto Teme ry:n jäsenkentästä (teatteri, tanssi ja sirkustaide, elokuva- ja av-tuotannot, taiteen opetus) 72 % kuuluu Erytisalojen toimihenkilöiden työttömyyskassaan. Kassan tilastojen mukaan temeläisten työttömyys lisääntyi 57,3 % maaliskuusta elokuulle. Heistä sai ansiosidonnaista työttömyysturvaa maaliskuussa 13,4 % ja elokuussa 21 %. Temen koronakyselyn perusteella palkanmenetykset välillä maaliskuu 2020 vaihtelevat ammattiryhmittäin 3 900 eurosta 10 400 euroon. Matalapalkka-alalla se on paljon.

Työttömyyspäivärahan sovittelu tekijänoikeuskorvausten perusteella

Lyhty on kiinnittänyt eduskunnan ja hallituksen huomiota siihen, että tekijänoikeusjärjestöjen tilitämien tekijänkorvausten huomioiminen työttömyysetuuden sovittelussa päivärahan tasoa vähentävästi näyttää perustuvan asiaa sääntelevän asetuksen virheellisyyteen.

Tekijänoikeusjärjestöjen keräämät käyttökorvaukset tulevat takautuvasti ja pitkän ajan kuluttua. Siksi niitä voi tulla myös työttömäksi jääneelle tekijälle, jonka muut tulot ovat romahtaneet. Kyse ei ole työpalkasta vaan takautuvasti maksettavasta teoksen käyttökorvauksesta. Silti tekijänoikeusjärjestöiltä saatuja tilityksiä kohdellaan työttömyysetuuden sovittelussa samalla tavalla kuin työttömyysaikana tehdyn työn tuottamaa palkkaa. Ne voivat pahimmillaan leikata työttömyyskorvauksen kokonaan.

Työttömyysturvalain (1290/2002) 4 luvun 4 §:n mukaan sovittelussa otetaan huomioon vain ”ansiotulona pidettävä vastike, joka on saatu korvauksena työstä.” Päivärahan määrää vähentävien tulojen pitää siis perustua työntekoon. Tekijänoikeusjärjestöjen välittämät korvaukset eivät täytä määritelmän jälkiosaa, sillä ne ovat korvausta teoksen tai esityksen käytöstä, eivät korvausta työstä.

Tekijänoikeusjärjestöt eivät ole taiteilijoiden työnantajia tai näiden edustajia, vaan ne välittävät oikeudenhaltijoille korvauksia teosten ja esitysten käytön lisensioinnista, joka perustuu tekijänoikeusjärjestölle annettuun valtuutukseen. Yhteishallinnointilain (1494/2016) 5 §:n mukaan ”oikeudenhaltijalla on oikeus suoraan tai välillisesti valtuuttaa valitsemansa yhteishallinnointiorganisaatio hallinnoimaan valitsemiaan tekijänoikeuksia tai lähioikeuksia, oikeuksien luokkia tai teosten tai muiden suojan kohteiden tyyppisiä valitsemillaan alueilla”.

Yhteishallinnointiorganisaation eli tekijänoikeusjärjestön ja oikeudenhaltijan eli tekijän tai esittäjän välinen oikeudellinen suhde ei ole työsuhde vaan oikeudenhaltijan antama valtuutus ja toimeksianto tekijänoikeusjärjestölle hallinnoida oikeuksia siinä laajuudessa kuin oikeudenhaltija haluaa ne järjestön hallinnoitaviksi luovuttaa. Oikeuksien yhteishallinnointi ei liity millään tavoin tekijän tai esittäjän työntekoon vaan sen sisältönä on ainoastaan oikeuksien lisensiointi eli käyttöluopien kauppa ja siitä kerättyjen tekijänoikeuskorvausten tilitys. Tilityksissä maksetut korvaukset kohdistuvat siten pelkkiin oikeuksiin eivätkä miltään osin työn tekemiseen.

Työttömyysetuutta määrättäessä huomioon otettavasta tulosta annetun valtioneuvoston asetuksen (1332/2002)

- 3 §:n mukaan ansiosidonnaisen korvauksen tasoa määriteltäessä immateriaalioikeuksiin perustuvaa korvausta ei oteta huomioon, kun taas
- 8 §:n mukaan ansiosidonnaista korvausta leikkaavana tulona tekijänoikeuskorvaukset otetaan sovittelussa huomioon.

Asetuksen 8 § koskee ”sovittelussa huomioon otettavaa työn perusteella saatua ansiotuloa”, jota on pykälän 9 kohdan mukaan mm. tekijänoikeuskorvaus. Asetus tulee näin koskeneeksi myös sellaisia tekijänoikeuskorvauksia, jotka eivät liity mihinkään konkreettiseen työsuhteeseen tai työn tekemiseen jollekin, kuten tekijänoikeusjärjestöjen maksamat korvaukset teosten ja esitysten käytöstä. Asetus onkin näkemyksemme mukaan virheellinen. Tästä syystä sitä tulee muuttaa niin, että yhteishallinnointilain mukaisten tekijänoikeusjärjestöjen maksamat tekijänoikeuskorvaukset ennen työttömyyttä tehdyn teoksen tai esityksen käytöstä jätetään huomioimatta työttömyysetuuden sovittelussa.

Pyydämme valiokuntaa harkitsemaan, voisiko eduskunta kiirehtiä tämän epäkohdan korjaamista. Jos sovittelua koskevaa sääntelyä esityksemme mukaisesti korjataan vuoden 2021 aikana, pyydämme eduskuntaa huomioimaan muutoksen mahdolliset vaikutukset vuoden 2021 talousarvioon.

Muita näkökohtia

Haluamme lisäksi tuoda sivistys- ja tiedejaoston tietoon kolme muuta kulttuurin ammattilaisten talouteen merkittävästi vaikuttavaa asiaa.

1. Valtion koronatuki tekijöille, taiteilijoille ja luovan alan yrityksille

Tukijärjestelmiä luotaessa tulee ottaa huomioon luovien alojen erityispiirteet. Esimerkiksi keväällä 2020 luotu kustannustuki sisälsi eräitä kriteerejä, jotka tekivät tuen saamisen mahdottomaksi musiikki- ja tapahtuma-alalle.

Ongelmana oli muun muassa se, ettei tukea voinut saada lainkaan kesäkaudelle. Tukea voi saada vain huhti-toukokuulle ja lisäksi tuen tarve arvioidaan vain huhti-toukokuun tilanteen mukaan. Vaikka kesä oli kulttuurialalle katastrofi, sen perusteella ei voinut saada kustannustukea, koska tukikriteerit hyväksyvät vain huhti- ja toukokuussa syntyneet tappiot. Jotta tämän luonteisia ongelmia ei muodostuisi, esitämme seuraavaa:

Tukijärjestelmien soveltuvuuteen luoville aloille tulee kiinnittää aiempaa parempaa huomioita ja niihin tulee varata riittävä rahoitus.

Luovat alat odottavat, että hallitusohjelmassa mainitun Creative Business Finland -hankkeen valmistelu tuottaa nopeasti sekä rahoitusinstrumentin että ekosysteemipalvelujen verkoston. Creative Business Finland on edellä mainittujen kolmen ministeriön yhteisen, Luovat alat Suomen talouden ja työllisyyden vahvistajina -työryhmän vuonna 2017 kehittämä ekosysteemipalvelujen verkosto.

Työryhmän esityksen mukaan ”Creative Business Finland ekosysteemipalveluihin kootaan tärkeimmät yritys-, kasvu-, neuvonta-, koulutus- ja kansainvälistymispalvelut ja sen toiminta integroidaan rahoituspalveluiden järjestämiseen, maakuntien kasvupalveluiden sekä Business Finlandin toimintaan.”

Keksinnön voima on siinä, että se olisi laaja verkosto eikä yksittäinen hanke tai edistämiskeskus. Creative Business Finland olisi yhdistelmä paikallisia ja valtakunnallisia palveluja, alalle räätälöityjä vientitukia, ELY- ja edistämiskeskusten ja yrittäjäjärjestöjen toimintamalleja, korkeakoulu yhteistyötä sekä yhteistyötä mm. maakuntien taidelaitosten ja median kanssa.

Creative Business Finlandin ideana on tarjota osaamista, verkostoja ja tukea eri kokoisille luovan alan yrityksille niiden tarpeiden ja kehitysvaiheen mukaan. Palveluja tarvitaan sekä maakunnissa että valtakunnan tasolla. Valtaosa luovien alojen yrityksistä on niin pieniä, että ne eivät täytä Business Finlandin tukikriteereitä. Ne tarvitsevat tukea maakunnan tasolla, jotta niistä voisi kasvaa vientiyrityksiä.

Creative Business Finlandin toimintaan tulee varata riittävät määrärahat ja se tulee toteuttaa alkuperäisessä laajuudessaan ekosysteemipalveluna, johon kootaan tärkeimmät yritys-, kasvu-, neuvonta-, koulutus- ja kansainvälistymispalvelut. Sen toiminta on integroitava rahoituspalveluiden järjestämiseen sekä maakuntien kasvupalveluiden ja Business Finlandin toimintaan.

2. Elpymispaketista 2 % kulttuurille

Euroopan Parlamentti vaatii pikaista, suoraa tukea kulttuurialalle. Täysistunnossa 17.9.2020 hyväksymässään päätöslauselmassa parlamentti totesi, että rahoituksen tulee tulla sekä kansallisista budjeteista että EU-varoista.

Parlamentti on huolissaan siitä, ettei EU:n elvytyspaketissa ole osoitettu mitään tarkkaa summaa kulttuuri- ja luovan alan tukemiseksi. Sen vuoksi parlamentti vaatii komissiota ja jäsenmaita varaan vähintään 2 % elpymis- ja palautumistukivälineestä kulttuurialan elvytykseen.

Euroopan parlamentin mielestä kulttuuri sopii elvytyksen painopisteeksi. Kyse ei siis ole vain kulttuurialan elpymisestä koronakriisistä, vaan kulttuurin keinoin pystytään elvyttämään koko taloutta. Luovat alat kykenevät luomaan myös talouskasvua ja työllisyyttä. Kulttuurialan tukeminen hyödyttäisi todistetusti muitakin aloja, kuten matkailua ja liikennettä. Maailman matkailujärjestön mukaan neljä kymmenestä matkailijasta valitsee matkakohteensa sen kulttuuritarjonnan perusteella.

Syyskuussa hyväksytty Euroopan parlamentin päätöslauselma kulttuurisesta elpymisestä ottaa voimakkaasti kantaa kulttuurialan puolesta. Päätöslauselman mukaan kulttuuritalous on EU:lle ja sen taloudelle strateginen ala, joka tarjoaa työpaikan miljoonille eurooppalaisille, kestävä alustan Euroopan moninaisuudelle ja heijastaa samalla eurooppalaisia arvoja ja historiaa. Kulttuuri toteuttaa myös monia muita EU:n Elpymis- ja palautumistukivälineen (RRF) tavoitteita. Se on vihreää siirtymää tukevaa kestävä taloutta, joka on myös voimakkaasti digitalisoitumassa.

Pyydämme valiokuntaa harkitsemaan, olisiko eduskunnan mahdollista ottaa kantaa sen puolesta, että Suomi suuntaisi Euroopan parlamentin tahdon mukaisesti vähintään 2 % elpymis- ja palautumistukivälineestä kulttuurialan elvytykseen.

3. Yksityisen kopioinnin hyvitys

Kuluttajien harjoittaman yksityisen kopioinnin hyvittämällä kopioitujen aineistojen oikeudenhaltijoille on merkittävä vaikutus pienituloisten taiteilijoiden taloudelle sekä useille sadoille av- ja musiikkituotantohankkeille ja kulttuuritapahtumille eri puolella Suomea.

Vuoden 2020 budjettiratkaisussa linjattiin, että yksityisen kopioinnin hyvitys säilytetään 11 miljoonana euronä vuosina 2020 ja 2021. Hallituksen esitys noudatti eduskunnan valiokuntien kantaa. Valtiovarainvaliokunnan mietinnössä todettiin seuraavasti: ”Valiokunnan saaman selvityksen mukaan opetus- ja kulttuuriministeriö esittää vuosia 2020—2023 koskevan kehyspäätöksen valmistelussa, että määräraha säilyy 11 milj. eurossa, kunnes ratkaisu hyvitysjärjestelmän uudistamisesta on mahdollista tehdä.” (VaVM 28/2018 vp)

Hallitus on ohjelmansa mukaisesti uudistamassa hyvitysjärjestelmän ja valmistelutyö on käynnissä opetus- ja kulttuuriministeriössä. Tavoitteena lienee, että järjestelmä on uudistettu vuoden 2022 budjetointia tehtäessä. Koska koronapandemia on iskenyt kulttuurialaan voimakkaasti, tämä aikataulu on tietenkin erittäin haastava. Korona on laittanut kaikki aikataulut uusiksi, ja käsityksemme mukaan ministeriön valmisteluresurssit on keskitetty korona-asioihin eikä nykytilan loppua ole näkyvissä.

Hyvityksen taso on vuonna 2021 aiemman päätöksen ja talousarvioesityksen mukaisesti 11 miljoonaa euroa. Vuoden 2022 taso on sen sijaan auki. Jos korona viivyttää järjestelmän uudistusta niin, ettei lakia saada voimaan vuoden 2022 alussa, hyvitystasosta ei ole tietoa. Siksi esitämme seuraavaa:

Jotta hyvitysjärjestelmän uudistamisen mahdollinen viivästyminen ei jää oikeudenhaltijoiden haitaksi, esitämme eduskunnan harkittavaksi lausumaa, jonka mukaan sovittu 11 miljoonan euron hyvitystaso on pidettävä voimassa siihen asti, kunnes uusi hyvitysjärjestelmä on toiminnassa.

Helsingissä 3.11.2020

Ilmo Laevuo
Puheenjohtaja

Lauri Kaira
Edunvalvontajohtaja

Lyhdyn jäsenjärjestöt ovat:

- Audiovisual Producers Finland – APFI ry
- Forum Artis – valtakunnallisten taiteilijajärjestöjen yhteistyöjärjestö
- Esittävien taiteilijoiden ja äänitteiden tuottajien tekijänoikeusyhdistys Gramex ry
- Kirjallisuuden tekijänoikeusjärjestö Sanasto ry
- Kopiosto ry
- Musiikkituottajat – IFPI Finland ry
- Suomen elokuvatoimistojen liitto ry
- Suomen Musiikkikustantajat ry
- Suomen Muusikkojen Liitto ry
- Suomen Säveltäjät ry
- Säveltäjäin Tekijänoikeustoimisto Teosto ry
- Suomen Musiikintekijät ry
- Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskus ry – TTVK
- Visuaalisen alan taiteilijoiden tekijänoikeusyhdistys Kuvasto ry